

MKCRP00DAHSW

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě
Odboje 1941/1
Ostrava-Moravská Ostrava
702 00

Ministerstvo kultury

Došlo: 20 -08- 2018

Č.j. 71 počet listů 3

Přiděl. počet listů příloh

Vaše č.j.:
NPU-381/50129/2018

Naše č.j.:
UDU-321/2018

vyřizuje:
Dalibor Prix

Praha, 6. srpna 2018

Věc: Malá Morávka, parc. č. 389/1, katastrální území Malá Morávka, okres Bruntál, expertní posouzení historického urbanistického vývoje pozemku, na němž je zamýšlena novostavba.

Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i. (dále jen ÚDU AVČR), obdržel dne 27. června 2018 Váš dopis č.j. NPU-381/50129/2018 ze dne 21. června 2018, v němž nás žádáte o zpracování odborného nezávislého vyjádření (expertního posouzení) ve věci zamýšlené novostavby na pozemku parc. č. 389/1 v katastrálním území Malá Morávka, okres Bruntál. Přílohou jste nám poskytli kopii odborného vyjádření Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Ostravě (dále jen NPÚ, ÚOP Ostrava) č.j. NPU-381/84298/2017 ze dne 10. 11. 2017; kopii závazného rozhodnutí městského úřadu města Rýmařova, odboru Stavební úřad (dále jen rozhodnutí MÚ Rýmařov) č.j. MURY 29191/2017/STU 24943/2017 JAG/8 ze dne 5. prosince 2017; kopii rozhodnutí Odboru kultury a památkové péče Krajského úřadu Moravskoslezského kraje (dále jen rozhodnutí KÚ Ostrava) č.j. MSK 34182/2018 KPP/2964/2018/Fry ze dne 19. března 2018 a kopii podnětu k přezkoumání rozhodnutí KÚ Ostrava vypracovaného NPÚ, ÚOP Ostrava pod č.j. NPU-381/25887/2018 ze dne 9. dubna 2018; dále čtyři aktuální snímky terénní situace v Malé Morávce; kopii výseku současné katastrální mapy s vyznačením polohy zamýšlené novostavby; kopii výseku mapy tzv. císařského otisku stabilního katastru z roku 1836; kopii částí indikační skici stabilního katastru z roku 1836 a detailní výřez z ní a konečně zakreslení úhlů pohledů do současné katastrální mapy s vložením fotografií aktuálního stavu.

ÚDU AVČR po prostudování postoupených kopií podkladů, posouzení a prohlídce dotčeného pozemku a jeho blízkého i širšího okolí v sobotu 21. 7. 2018 a analýze dostupných literárních a archivních podkladů sděluje:

Ze zaslaných podkladů úřední povahy je zřejmé, že rozhodnutí KÚ Ostrava z 9. března 2018, kterým byla podstatná pasáž (výroková část) závazného rozhodnutí MÚ Rýmařov ze dne 5. prosince 2017 zásadně změněna v tom smyslu, že záměr zbudování novostavby na pozemku parc. č. 389/1 v katastrálním území Malá Morávka je „přípustný“, zcela protikladně negovalo závazné rozhodnutí MÚ Rýmařov, které přitom bylo v souladu se smyslem a zněním odborného vyjádření NPÚ, ÚOP Ostrava ze dne 10. listopadu 2017. Při této závažné změně

v neprospěch ochrany památkově cenného území Malé Morávky (státem chráněno jako vesnická památková zóna prohlášená 22. září 1995) bylo odlišné mínění Odboru kultury a památkové péče KÚ Ostrava opatřeno obsáhlým zdůvodněním, které má domněle prokazovat věcně pochybené hodnocení situace ze strany jak NPÚ, ÚOP Ostrava, tak Odboru Stavební úřad MÚ Rýmařov. Na to reagoval NPÚ, ÚOP Ostrava podnětem k přezkoumání ze dne 9. dubna 2018, v němž důkladně objasňuje důvody, které jej vedly k vydání původního odborného vyjádření z listopadu 2017, pečlivě analyzuje protikladné argumenty Odboru kultury a památkové péče KÚ Ostrava a postupně je vyvrací. Protože hlavním předmětem žádosti NPÚ, ÚOP Ostrava, je žádost o expertní posouzení argumentace NPÚ, ÚOP Ostrava, a kopie projektu zamýšlené novostavby nebyla k žádosti přiložena, omezuje se ÚDU AVČR na nezávislé odborné vyjádření k přípustnosti zástavby dotčeného pozemku a posouzení věcné a odborné správnosti či nesprávnosti podnětu k přezkoumání NPÚ, ÚOP Ostrava; eventuální posouzení architektonické kvality navrhované novostavby ponecháváme stranou.

Po prostudování a srovnání odborné argumentace obsažené na jedné straně v odborném vyjádření NPÚ, ÚOP Ostrava, v závazném rozhodnutí MÚ Rýmařov a v podnětu k přezkoumání podaném NPÚ, ÚOP Ostrava, a na druhé straně v závazném rozhodnutí KÚ Ostrava, posouzení situace v terénu a s přihlédnutím k poznatkům obsaženým v odborné literatuře a v archivních fondech je zřejmé, že správné a věcně kvalifikovaně podložené je odborné zdůvodnění zpracované NPÚ, ÚOP Ostrava. To je založeno na hluboké znalosti nejen místa samého, ale i širšího kontextu jak v prostředí celé Malé Morávky, tak i okolního území, tedy vývoje historických vsí na Bruntálsku, Rýmařovsku a Krnovsku. Závěry z něj vyplývající proto logicky správně vedly k zamítavému stanovisku obsaženému v rozhodnutí MÚ Rýmařov. Památkový ústav – a v souladu s ním výkonný orgán památkové péče (Odbor Stavební úřad MÚ Rýmařov) – dokázal docenit historickým vývojem podmíněné hodnoty vesnické památkové zóny Malá Morávka, včetně úlohy jejich volných prostranství v celospolečensky oprávněném a legitimním zájmu na přiměřené ochraně tohoto vzácného území. Argumentace NPÚ, ÚOP Ostrava, se opírá o fundované vyhodnocení proměnlivého vývoje Malé Morávky v delší časové perspektivě, postihuje typické i jedinečné rysy, rozumí stavebnímu vývoji a urbanisticko-architektonickým hodnotám zástavby, včetně podstatné skutečnosti, že vesnická památková zóna byla vyhlášena až v roce 1995 a zahrnuje i zdánlivě negativně působící doklady vývoje lokality z dob, kdy jádro Malé Morávky ještě nebylo chráněnou vesnickou památkovou zónou (dále jen VPZ Malá Morávka). Tímto vyhlášením se však z právního pohledu povaha lokality změnila a ochrana jejích hodnot proto od roku 1995 musí být prioritou působení také Odboru kultury a památkové péče KÚ Ostrava. Tomuto elementárnímu požadavku však Odbor kultury a památkové péče KÚ Ostrava v tomto konkrétním případě nedostál. Jeho změna výrokové části závazného rozhodnutí MÚ Rýmařov by vedla k závažné a de facto krajně obtížně vratné změně jednoho z nejcennějších prostorů VPZ Malá Morávka. Dopady naplnění této změny výrokové části závazného rozhodnutí MÚ Rýmařov by přitom vysoce pravděpodobně fungovaly jako závažný precedens i do budoucna a chybné hodnocení situace ze strany Odboru kultury a památkové péče KÚ Ostrava by ve svých důsledcích mohly být jednou z podstatných příčin budoucí postupné degradace chráněného území a poškození jeho památkových hodnot, které je přitom Odbor kultury a památkové péče KÚ Ostrava povinen ochraňovat. K odůvodnění závažné změny výrokové části závazného rozhodnutí MÚ Rýmařov přitom Odbor kultury a památkové péče KÚ Ostrava vypracoval obsáhlé zdůvodnění, založené ovšem na povrchním a místy chybném hodnocení historického architektonického a urbanistického vývoje pouze malého výseku Malé Morávky, navíc postavené na zpochybňování významu jednotlivých prostorových složek a hodnot stojících staveb a bez přihlédnutí k odlišným okolnostem jejich vzniku či

vývoje v období před a po vyhlášení VPZ Malá Morávka. ÚDU AVČR se po zvážení dostupných poznatků proto ztotožňuje s precizní, odborně podloženou a památkově odůvodněnou analýzou obsaženou v podnětu k přezkoumání vypracovaném NPÚ, ÚOP Ostrava, dne 9. dubna 2018 (tam přesný a věcně bezchybný komentář jednotlivých bodů závazného rozhodnutí KÚ Ostrava).

NPÚ, ÚOP Ostrava, zejména upozornil na prostorové, architektonické a urbanistické hodnoty pozemku parc. č. 389/1 v rámci této části Malé Morávky. Připomněl, že svažitý prostor je součástí chráněného území VPZ Malá Morávka a že nikdy nebyl zastavěn, jak dokládají historické mapy z 1. poloviny 19. i katastrální mapy z 2. poloviny 19. a průběhu 20. století. Dále uvedl, že tradiční osou Malé Morávky, k níž byly průčelími a vstupy do areálů orientovány nejstarší usedlosti a domy, byla „páteřní“ cesta, jejíž průběh je překryt úsekem dnešní silnice č. II/445, vstupující do intravilánu Malé Morávky od jihu u domu čp. 5 a u domů čp. 7 a 8 navazující na starou cestu od Lesního mlýna směřující k severu. Tento úsek silnice č. II/445 kopíruje starší cestu zanesenou již v indikační skice stabilního katastru z roku 1836, přestavěnou kolem poloviny 19. století. V úseku od souběhu silnice č. II/445 se silnicí z Nové Rudné č. II/450 pod kostelem nejsv. Trojice v Malé Morávce k severu se jedná o nejstarší a z urbanistického hlediska klíčovou komunikaci v Malé Morávce. Její původ je dokonce starší, než sama Malá Morávka. Podnětem k založení Malé Morávky bylo přenesení železářských hamrů moravským zemským hejtmánem Janem (Starším) Bruntálským z Vrbna roku 1572 z blízkosti Bruntálu do odlehlejšího údolí na horním toku Moravice.¹ Na základě novějších archeologických poznatků je zřejmé, že jedním z důvodů výběru konkrétního místa pro hamry v údolí horní Moravice (dnes Bělokamenného potoka, který byl v 16. století považován rovněž za Moravici a takto i běžně označován)² byly v terénu přetrvávající stopy mnohem starších objektů, jejichž uživatelé se již koncem 13. a v 1. polovině 14. století podíleli na těžbě železné rudy na úbočí Solného vrchu a jejím zpracování v prostoru vzdáleném asi 250–380 m severozápadně od dnešní památkově chráněné dědičné rychty čp. 59 a též v místech patrně ohrazeného objektu na tzv. Kapličkovém vrchu.³ I když ponecháme stranou spekulace, zda toto středověké osídlení mohlo či nemohlo být totožné se vsí Lukennou, zachycenou k roku 1506 v krnovských zemských deskách jako dávno opuštěnou, jisté je, že muselo být dostupné po stezce, která k němu vedla údolím Moravice zhruba v trase dnešní tzv. hlavní cesty (příslušného zmíněného úseku silnice č. II/445). Tato stezka byla udržována i po opuštění středověkých objektů a napojovala se na ní i další stezka od východu, respektive v posledním klesajícím úseku od severovýchodu, dnes zčásti překrytá silnicí č. II/450. Podél této druhé cesty, stoupající údolím Rudného potoka k sedlu tvořícímu rozvodí mezi Rudným potokem povodím nejhořejší Moravice, byla před rokem 1579, nejspíše již krátce po roce 1562, vysazena ves Nová Rudná. Území Malé Morávky tedy bylo dostupné již před přenesením hamrů nejméně dvěma stezkami, které se stýkaly pod dnešním malomoráveckým kostelem nejsv. Trojice a odtud k severu, k odbočce pozdější cesty do Karlova a do horní části intravilánu Malé Morávky, směřovaly jako jedna cesta. Podél ní a

¹ Srov. DRNETZ, Oskar, *Geschichtliches über Klein-Mohrau*. Freudenthaler Ländchen 8, 1928, s. 11; stručně též např. DĚDKOVÁ, Libuše – HORNIŠER, Ivan, *Malá Morávka. Karlov*. Ostrava 1994, s. 5.

² Srov. PESCHKE, Adolf, *Die Karte der Herrschaft Freudenthal um 1579*. Freudenthaler Ländchen 14, 1934, s. 40–41.

³ K tomu zejména HORNIŠER, Igor, *Archeologické doklady hornické činnosti v Malé Morávce z počátku 14. století*. Terra. Sborník Montanisticko-geologické nadace 3, 1997, s. 11–13; HORNIŠER, Igor, *Těžba železných rud na východním úbočí Jeseníků*. Sborník bruntálského muzea 2009. Bruntál 2009, s. 41–48.

čely k ní pak byly umístěny i nejstarší usedlosti existující zde již před rokem 1598. Úsek cesty (dnes silnice č. II/445) zhruba mezi domy čp. 34 a čp. 80, z jihozápadu míjející a vymezující pozemek parc. č. 389/1, byl tedy klíčovou a nejstarší určující osou vsi, jak je správně dovozeno v podnětu k přezkoumání NPÚ, ÚOP Ostrava. Naproti tomu tzv. rychtářská cesta od bývalé dědičné rychty čp. 59 ke kostelu nejsp. Trojice je sekundární a urbanisticky méně významnou komunikací, přičemž logicky podnětem k jejímu trasování a užívání byla teprve stavba kostela v Malé Morávce, s níž se započalo v roce 1790.⁴ Konec konců, jak upozornilo již odborné vyjádření NPÚ, ÚOP Ostrava, významově právě ve vztahu k tzv. hlavní cestě, bylo koncipováno též mnohem později – v roce 1921 – umístění a natočení pomníku obětem 1. světové války, kdy stále parcela č. 389/1 zůstávala nezastavěná a přirozeně se počítalo s tím, že – stejně jako dnes – bude pomník vidět až od hlavní cesty.

Význam úseku nejstarší tzv. hlavní cesty jihozápadně od bývalé dědičné rychty čp. 59 byl umocněn dalším vývojem Malé Morávky v 17. století. V roce 1678 rychtu od dědiců správce hamru a dědičného rychtáře Thomase Grosse⁵ odkoupil Baltazar Richter, který po tomto datu opustil starší objekt stojící blíže k potoku (později čp. 60) a vybudoval novou dědičnou rychtu výše ve svahu v mírném odstupu od tzv. hlavní cesty nad odbočkou do Karlova. Tato stavba (v roce 1770 obdržela čp. 1, dnes čp. 59) se v úrovni základového zdíva a zděného přízemí v jádře dochovala dodnes, po požáru 11. srpna 1740 však byla v roce 1744 přestavěna, dílem zaklenuta a nově bylo sroubeno její patro s velkým sálem a krovu. Objekt byl do dnešní podoby přestavěn roku 1904 architektem Robertem Mildnerem z Bruntálu pro Rudolfa Müllera,⁶ potomka posledního dědičného rychtáře Johanna Müllera a je státem chráněnou kulturní nemovitou památkou. Odsazení barokní rychty od komunikace a vytvoření volného prostranství v jejím předpolí, jehož součástí byl i pozemek parc. č. 389/1, souviselo s regionální tradicí a úlohou dědičných rychtářů v tehdejší společnosti. S podobnými tendencemi k ustavení volných prostranství před dominantními budovami dědičných rychet se v barokním období setkáváme také u dalších typologicky lesních lánových a lineárních nepravidelně dvouřadých vsí na Bruntálsku a Krnovsku, ale i Jesenicku, jak dodnes dokládají lépe či hůře zachované struktury např. v blízké Staré Rudné, v Široké Nivě, v Razové, ve Světlé či na druhé straně Hrubého Jeseníku ve Staré Červené Vodě. Tím se vesnice v této oblasti odlišovaly od podobných velkých lesních lánových nebo dvouřadých návesních vsí položených blíže k Opavě, např. v Úvalně či kdysi ve Velkých Heralticích, kde dědičné rychty zaujaly střed volných prostranství mezi usedlostmi. Zájem dědičných rychtářů na uchování volného, nezastavěného předpolí rychet byl dlouhodobý a příklad Malé Morávky ilustruje důležitost, kterou tomuto prostoru obec přikládala i po přechodu k občanské společnosti po roce 1848 a prakticky dodnes. Společenská důležitost centralizujícího charakteru předpolí dědičných rychet, v principu protikladných elementární struktury lineárně koncipovaných kolonizačních vsí, vyplývala z potřeb dědičných rychtářů nejen zdůraznit

⁴ DĚDKOVÁ, Libuše, *Kostel nejsvětější Trojice v Malé Morávce*. Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2007, s. 29–42, tam i odkazy na další literaturu. V Malé Morávce byla v roce 1614 vystavěna dřevěná luteránská modlitebna, která se roku 1625 stala katolickým filiálním kostelem. Jeho přesná pozice však zatím nebyla doložena (např. archeologicky) a část archivních zpráv připouští i možnost, že stála blíže domům a tzv. Prostřednímu hamru pod dnešním kostelem. Srov. ZA Opava, fond: Vs Bruntál, inv. č. 199, sign. A 6-16, vložka 34, fol. 67r–68r. K filiálnímu kostelu viz též HORNIŠER, Igor, *Neznámé plány původního kostelíku z Malé Morávky*. Střední Morava. Kulturně historická revue 10, 2000, s. 103–105.

⁵ ZA Opava, fond: Vs Bruntál, inv. č. 200, sign. A 6-17, vložka 77 (testament Thomase Grosse z 11. října 1652).

⁶ Např. DĚDKOVÁ, Libuše – HORNIŠER, Ivan, *Malá Morávka. Karlov*. Ostrava 1994, s. 8–9.

reprezentativní úlohu rychet, ale i udržet a prostorově ukotvit nejdůležitější sociální a shromažďovací prostor, sloužící ke komunikaci mezi rychtáři a obcemi. V tomto prostoru byly shromážděným osadníkům sdělovány podstatné úkoly, povinnosti, novinky, zprávy důležité pro celou pospolitost a na druhé straně vynášena rychtářská rozhodnutí správní, ekonomické i soudní povahy a tlumočeny pokyny vrchnosti, kterou rychtáři zastupovali. Jsou-li vesnice výše uvedené jako příklad analogických řešení – třebaže nepoživají ochranný statut vesnických památkových zón – schopny intuitivně či spontánně uchovávat nezastavěná prostranství před architektonicky dominantními objekty bývalých dědičných rychet, považujeme za alarmující, že s posvěcením Odboru kultury a památkové péče KÚ Ostrava, má dojít k vážnému poškození této výjimečně dobře dochované prostorové hodnoty v prohlášené a státem chráněné VPZ Malá Morávka. V souvislosti s vědomím a poznáním mimořádně cenné, historickým vývojem trvajícím několik staletí podmíněné funkce volného prostranství před bývalou dědičnou rychtou čp. 59 v Malé Morávce, se pak logický jeví argumenty Odboru kultury a památkové péče KÚ Ostrava o narušení vizuálních hodnot VPZ Malá Morávka – např. vzdálenějšími, tvarově nevhodnými bytovými domy, vystavěnými navíc před vyhlášením VPZ či přístavbou domu čp. 302 už v roce 1928 k bývalé kovárně čp. 54 mimo vymezené předpolí rychty – jako irelevantní, zavádějící a odporující principům moderní památkové péče. Ta si přirozeně je vědoma, že památkami, rezervacemi nebo chráněnými zónami se odůvodněně stávají i objekty a soubory staveb v různé míře dotčené zásahy, jež by bylo možné vytrženě z kontextu hodnotit jako negativní, ale vzniklými před vyhlášením společenského zájmu na ochraně klíčových objektů či souborů. Převedli-li bychom s nadsázkou a pro větší názornost tento princip argumentace Odboru kultury a památkové péče KÚ Ostrava na jiné památkově chráněné areály, mohli bychom si představit, že jako památkově narušený a pozměněný prostor bude označeno kupříkladu III. nádvoří Pražského hradu, které bylo předlážděno ve 20. století (adekvátně vyasfaltování a úpravě tzv. hlavní cesty v Malé Morávce) a před vyhlášením památkové ochrany v 50. letech 20. století bylo obohaceno Plečnikovými doplňky, a tedy, že do něj lze povolit nějakou novostavbu narušující jeho půdorysnou strukturu a prostorové působení.

Závěrem a ve stručné rekapitulaci proto ÚDU AVČR po zvážení a posouzení situace sděluje:

- zamýšlenou novostavbu informační kanceláře, obchodu, bytu zaměstnanců a penzionu na pozemku parc. č. 389/1 v jedné z památkově nejceněnějších částí VPZ Malá Morávka považujeme za **nepřípustnou** z hlediska památkové péče;
- závazné rozhodnutí Odboru kultury a památkové péče KÚ Ostrava z 19. března 2018 považujeme zjevně za **chybné**, ve výrokové části vedoucí k poškození památkových hodnot VPZ Malá Morávka a věcně nesprávně odůvodněné;
- odborné vyjádření NPÚ, ÚOP Ostrava, z 10. listopadu 2017, závazné rozhodnutí Odboru Stavební úřad MÚ Rýmařov z 5. prosince 2017 a podnět k přezkoumání NPÚ, ÚOP Ostrava, z 9. dubna 2018 naopak považujeme za dobře **odůvodněné**, odborně podložené a v souladu se smyslem působení instituce i úřadu za věcně napomáhající ochraně veřejného zájmu na zachování kulturních, urbanistických a památkových hodnot VPZ Malá Morávka.

doc. PhDr. Tomáš Winter Ph.D. Digitálně podepsal doc. PhDr. Tomáš Winter Ph.D.
Datum: 2018.08.08 15:05:30
+02'00'

.....
Doc. PhDr. Tomáš Winter, Ph.D.
ředitel ÚDU AVČR

Na vědomí:

Odbor kultury a památkové péče
Krajský úřad Moravskoslezského kraje
třída 28. října 117
702 18 Ostrava

Městský úřad Rýmařov
Odbor Stavební úřad
nám. Svobody 432/5
795 01 Rýmařov

Ministerstvo kultury České republiky
památková inspekce
Maltézské nám. 471/1
118 11 Praha 1

Obecní úřad v Malé Morávce
Malá Morávka 55
793 36